

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • נאמר בחג הסוכות תשע"א

8

שמחת יום טוב

שביאר רבינו יונה (שע"ת א, א) כי בעלי תשובה יש להם סייעתא דשמיא מיוחדת להשיג אהבת השם.

והיינו כי בזמן שיש לאדם אהבת השם, ממילא הוא מתחרט על מעשיו וחוזר בתשובה, כי אהבת השם היא סתירה עם החטאים שעשה קודם, ואהבת השם שבאה מכח הנשמה העליונה, גורמת לו להצטער על מעשיו הקודמים, שזהו מדרגת היגון שכתב רבינו יונה (א, יג) "כי היגון יבא מאת טוהר הנשמה העליונה", כי הנשמה העליונה אוהבת את השם ומצטערת על החטאים.

ונמצא כי בזמן שיש אהבת השם, ממילא יש צער וחרטה עמוקה מאד על החטאים, וזו היא התשובה מאהבה שעליה אמרו זדונות נעשות לו כזכויות.

ויש להוסיף שהתשובה מועלת למפרע, לא רק מכאן ולהבא, כמו שביאר המסילת ישרים פ"ד "שבהיות השב מכיר את חטאו ומודה בו ומתבונן על רעתו ושב ומתחרט עליו חרטה גמורה דמעיקרא כחרטת הנדר ממש שהוא מתנחם לגמרי והיה חפץ ומשתוקק שמעולם לא היה נעשה הדבר ההוא ומצטער בלבו צער חזק על שכבר נעשה הדבר ועוזב אותו להבא ובורח ממנו, הנה עקירת הדבר מרצונו, יחשב לו כעקירת הנדר ומתכפר לו", עכ"ד.

והעניין בזה, כי אף שהחוטא עשה פגם בכל העולמות העליונים, ומקלקל בזה את כל הבריאה, עדיין אפשר לתקן את מה שפגם, כשם שיש בכח החכם לעקור את הנדר למפרע, שאף אם עבר אדם על נדרו, וכבר נתחייב בבית דין קרבן או מלקות, הרי אם יישאל על נדרו בטל הכל למפרע, כי מאחר שנעקר הנדר שוב אין כאן חטא והוא נקי וזכאי.

וכך היא המידה באדם העושה תשובה מאהבה, לא שייך עליו שום פסק דין רחמנא לצלן, כי מאחר שהוא שמח בסוכות בשמחת המצוה, הרי זה בא מתוך דרגה גבוהה של אהבת השם, וממילא הוא מתחרט חרטה גמורה על חטאיו, וכשיש חרטה על החטאים הרי זה בטל למפרע ונעשה כזכויות, שאפילו אם כבר נתחייב במשפט ראש השנה, משתנה עכשיו הדין לטובה, לכך מי ששמח בסוכות זהו סימן מובהק על המשפט שלו שהוא זכאי, כי עכשיו הוא כבר נקי וצדיק בזכות שמחת המצוה.

ברם מה שנתבאר כי מצות שמחת יום טוב היא השמחה מחמת המצוה, זו היא דרגה גבוהה מאד של שמחת יום טוב, כפי העולה מתוך דברי רבינו יונה.

אמנם מצינו דרגה פשוטה יותר של שמחת יום טוב, המתבארת מדברי הרמב"ם (פ"ו מהלכות יום טוב) וספר החינוך (תפח).

כי הנה עיקר המצוה היא שלמי שמחה, והטעם מפני שאכילת בשר השלמים שהוא דבר קדוש מקדשת את האדם, והיינו כשם שדברים טמאים האסורים מטמטמים ומטמאים את הנפש, כך להבדיל דברים קדושים מקדשים את הנפש, ונמצא כי אכילת בשר השלמים מוסיפה קדושה בנפש האדם, וידוע שכל קדושה מוסיפה שמחה, והיא שמחה שבאה מפנימיות האדם, הרגשה נעימה מאד של אושר מיוחד, זו היא עיקר השמחה בבשר שלמים.

אמנם ביאר הרמב"ם שם, כי אף שהמצוה החשובה ביותר היא בשלמים, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד

ראיתי שמביאים בשם מדרש שביאר הטעם שנקבע חג הסוכות אחר יום הכיפורים, משל לאדם שעמד במשפט, ואנו לא יודעים מה נפסק בדינו, אך הוא בעצמו כן יודע מה שנפסק בדינו, אם בני אדם רואים אותו שהוא שמח לאחר הפסק, הרי זה סימן שיצא זכאי בדין, כמו כן ישראל השמחים שמחה יתירה בחג הסוכות, שמחת יום טוב, אות הוא שיצאו זכאים בדין.

והדברים מפליאים, כי אמנם המשל שהובא במדרש מובן, שהאדם היוצא שמח לאחר הפסק, זהו מפני שידוע הוא שנפסק דינו לטובה, לכן הוא שמח, אך מי שאינו יודע את הפסק כיצד יוכל להיות שמח, וכיצד אנו שמחים בחג הסוכות כאשר אין אנו יודעים מה נפסק בדינו, הרי אנו לא בטוחים כלל, ומי יודע מה שהיה קודם, אם כי בודאי כלל ישראל יש להם את זכות הציבור והרי הם בטוחים בדינם, אך היחיד במה יוכל לשמוח, ומאיכן יש לו בטחון שנפסק דינו לטובה.

וחשבתי לפרש הדברים על פי הקדמה, הנה שמחה היא דבר טבעי, לא שייך לעשות שמחה מלאכותית, שזו אינה שמחה אלא הצגה, וכאשר יש דבר המשמח שאדם נהנה מזה, הרי הוא שמח ממילא, כי אז השמחה באה בטבע, וככל שהאדם נהנה יותר, והדבר חשוב אצלו יותר, כך הוא יותר שמח מזה, אך אם אין שום סיבה לשמחה לא שייך שמחה, אם כן עלינו להבין מה היא המצוה של שמחת יום טוב?

וכתוב בקהלת (ב, ב) "לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה", והיינו כי יש שמחה, אך מה היא הסיבה של השמחה, יש שמחות כאלה שהשמחה היא בטעות ואינה מוצדקת, או על ידי שטויות שיש לאדם בראשו ומשמחות אותו, "מה זו עושה" - מה הסיבה של השמחה, וכן יש להבין מה היא הסיבה לשמחת יום טוב, מה הוא המשמח וכיצד אפשר לשמוח ביום טוב.

מצינו בזה שני עניינים בדברי הראשונים.

רבינו יונה (שע"ת ד, ט) אומר כך, "כי בשאר ימים טובים אנו כובעים סעודה לשמחת המצוה", יש שמחת המצוה, ויש סעודה הבאה מחמת השמחה שמחמת המצוה, ומה היא השמחה של המצוה? שהאדם מכיר את חשיבות המצוה עד כדי כך שזה נותן לו שמחה, זו היא דרגה גבוהה מאד בפנימיות, לשמוח במצוות מחמת הכרת חשיבות המצוה, וכן ביום טוב שיש את מצוות היום, מקרא קודש ושבתה ממלאכה, מי שהוא בעל מדרגה ומכיר את חשיבות המצוות, הרי הוא שמח מחמת מצוות היום.

מעתה, מי שהוא בדרגה כזו, שיש לו שמחת יום טוב מחמת המצוה, כבר אפשר להבין היטב מהיכן הוא בטוח שיצא זכאי בדין, שהרי כתוב במסילת ישרים פ"ט כי שמחת המצוה היא מענפי אהבת השם, שזו היא דרגה עמוקה מאד של אהבת השם, שמכיר את ריבונו, עד כדי כך שקיום המצוות מביאו לידי שמחה, אמנם אין זו הדרגה העליונה ביותר של אהבת השם, אך מכל מקום גם זו היא דרגה גבוהה מאד, ששמחת המצוה היא ענף מענפי האהבה.

והרי מצינו בגמרא שאדם שיש לו אהבת השם זדונות נעשות לו כזכויות, שכן אמרו (יומא פו, א) כי בתשובה מאהבה זדונות נעשות לו כזכויות, והיינו מפני שמחת החטא הגיע לידי תשובה מאהבה, וכמו

ואחד כראוי לו, "כיצד, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטים נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלים בשר ושותים יין, שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים", עכ"ד.

והדברים צריכים ביאור, שהרי השמחה כל אחד בראוי לו היא שמחה שבאה מחמת הבשר והיין, אם כן אין זו שמחת המצוה אלא שמחת אכילה ושתיה, שאם אדם שותה קצת יין הוא שתוי ושמח, וכי בשמחה כזו מקיים אדם מצות שמחת יום טוב, הרי אין זו שמחה במצוה כלל, ולשמחה מה זו עושה.

ויש לפרש בכוונת הרמב"ם כי המצוה היא לשמוח ביום טוב כל אחד בראוי לו, מפני שהתורה חייבה אותו לשמוח בדברים אלו, והיינו שהוא עושה את כל הפעולות הגשמיות האלה שמשמחות אותו לשם מצוה, לשם שמים, והרי הוא אוכל ושותה ביום טוב מפני שהקב"ה ציווהו על כך.

לכן גם לדברי הרמב"ם והחינוך, אין זו סתם שמחה של אכילת בשר ושתיה יין, כי אף שהשמחה היא בדברים גשמיים ולא במצוה, הרי זו שמחה של אכילה ושתיה בכוונת מצוה, ונמצא כי המצוה היא שגרמה את השמחה בדברים הגשמיים.

אם כן יש לנו דרגה של שמחת יום טוב שאינה קשה כלל ונקל לקיימה, כי לפי המבואר די בזה שאדם אוכל ושותה ביום טוב בכוונת מצוה, כי אז אף השמחה באכילה ושתיה תעלה לו כשמחת יום טוב, מאחר שהוא עושה כן מחמת המצוה, ונקרא עובד את השם באכילתו ושתיתו.

והאמת שכך היא המידה בשאר ימות השנה, שכל צרכי הגוף ההכרחיים, מזון, שינה, מנוחה ושמחה [כמבואר בספר החינוך שם] הם נצרכים לעבודת השם, שאם אדם לא יאכל וישתה או שלא ינוח ולא ישן, לא יהיה בכוחו לעסוק בתורה ובמצוות כראוי, והרי הוא חייל בצבא המלך שאם אינו רוצה לאכול נקרא מורד במלכות, כי המלך זקוק לחיילים בריאים שימלאו את תפקידם בשלמות, ומאחר שעסק התורה והמצוות דורשים מן האדם כוחות, אף צרכי הגוף לחיזוק הכוחות הם מכלל עבודת השם.

והדברים מפורשים ברמב"ם הלכות דעות (ג, ג) שכתב: "נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו עובד את השם תמיד וכו', מפני שמחשבתו בכל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את השם, ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את השם והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא, ועל ענין זה צו חכמים ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים", ע"כ.

ומטעם זה שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה אף בשעת שינתם, כמו שפירש המרדכי בסוכה (סי' תשי"מ) בשם ראב"י, "משום דכשנחים וישנים בלילה להנאתן יכולים לעסוק למחר טפי והוי הכל בכלל עוסק מצוה", והיינו כי השינה בסוכה אינה נוחה, וכדי שיהיה להם כח למחר לקיים את המצוה יותר בשלמות, הותר להם לישן במקום נוח חוץ לסוכה.

וממילא נמצא כי כל מחשבה שאדם חושב ביום טוב לעשות לשם שמים הרי זה עבודת השם, ואף בסעודת יום טוב הוא עוסק במצוה של שמחת יום טוב, מפני שהוא חייב לאכול ולשתות כשיעור מה שנותן לו הרגשה נעימה, וההרגשה הנעימה הזו היא עצמה שמחת יום טוב, ואם עושים את זה מחמת החיוב, הרי זו שמחת המצוה, ונקרא בזה עובד השם.

דברים אלו אמורים ביחס לעצמו ואף למשפחה, אשה בעלה משמחה במה שהיא צריכה, ושאר בני ביתו והקטנים בראוי להם, וכן אנשים אחרים שפוגש ברחוב ביום טוב, יראה להם סבר פנים יפות, ויקיים בזה מצות שמחת יום טוב, ונקרא עובד השם גם במה שמראה סבר פנים יפות לכל אחד ואחד.

מצות שמחת יום טוב היא מצוה מתרי"ג מצוות שקיימת רק בימים אלו, וכעבור יום טוב שוב לא תהיה המצוה הזו ויהיה צריך לחשוב מחשבות אחרות, אך עתה בעמדנו ביום טוב זו היא מצות עשה שהזמן גרמא.

למדים אנו כי אף מי שאינו בדרגה שהמצוה משמחת אותו, אם הוא עושה את צרכי הגוף מחמת המצוה, הרי הוא נקרא עובד השם בכל צרכי גופו, וממילא אם אנו שמחים בחג הסוכות בכל צרכי הגוף בכוונה לשם מצוה, הרי זו שמחה של מצוה שהיא ענף מאהבת השם, ועל ידי אהבת השם אנחנו בטוחים שיצאנו זכאים בדין, כי בתשובה מאהבה זדוונת נעשות כזכויות, ומשתנה הדין למפרע כמו שנתבאר.

הנה בידינו לעשות את כל הדברים הללו בצורה קלה מאד, אלא שאין מספיק לזה חיזוק של פעם אחת, וצריכים גם קבלה להבא, וכמו שכתב רבינו יונה בדרך השלישית (ב, י) כי שייך לצאת ברגע קטן מאפילה לאור גדול, כאשר אדם מקבל על עצמו לשמוע מוסר החכמים והמוכיחים יום-יום, שעל ידי זה זוכה כבר מעכשיו לקבל שכר על כל המעשים הטובים שהוא עתיד לעשות ולהשפיע על אחרים בימי חייו.

והדבר שייך על ידי שיקבע אדם לעצמו זמן קבוע לחשבון הנפש בכל יום, אם בשמיעת דברי מוסר או בלימוד בספרי המוסר, ברוך השם רבים הם ספרי המוסר, אשר מתרבים והולכים בתוספת עניני הדרכה, בכל דור כפי הנצרך לאותו הדור, וכל אחד יכול למצוא בנקל את ספרי המוסר המתאימים לו, המשמחים את הלב.

זכינו בדורנו שיש השפעה וסייעתא דשמיא של זכויות, סיפר לי אברך אחד בשנה שעברה, שהתחיל לחשוב בקביעות כל יום שלש מחשבות של מוסר, בצורה רגועה בישוב הדעת בלי מתח, מחשבה אחת על מצבו בתורה, מחשבה נוספת על מצבו בתפילה, ומחשבה שלישית על מצבו במידות טובות, ואמר כי מעת שהתחיל לעשות כן הרגיש שנשתנה לגמרי והרי הוא מאושר.

וכן אני מכיר בעצמי עליו, כי מאז שהתחיל לחשוב מחשבות אלו, קיבל דרגה חדשה של הבנה בתורה ומידות טובות, כי יש לו קשר קבוע איתי, והוא בא אלי מזמן לזמן בשאלות וספיקות דקות בעניינים של חובת הלבבות, דברים בדרגות גבוהות מאד, שלא ידעתי מה לענות לו.

עלינו לדעת מה שכתב המסילת ישרים בסוף ספרו, שכל אדם באיזה מצב שיהיה, סנדלר או פועל ניקיון, יכול להיות צדיק יסוד עולם לפי מה שהוא: "וכבר יכול להיות חסיד גמור, איש אשר לא יפסוק מפיו הלימוד, כמו מי שמפני צרכו הוא בעל מלאכה פחותה", אם הוא עושה כל מה שהוא יכול, לא פחות מכוחו ולא יותר מכוחו, כי המתאמץ יותר מכוחותיו הרי הוא מזיק לעצמו ונקרא חסיד שוטה, אם יעשה כל מה שבכוחו הרי זה צדיק גמור, והדבר הזה הוא דבר קל מאד.

בטוח אני כי רבים מן הציבור רוצים את זה, אלא שיש כאלה שאינם יודעים את הדרך לזה, וברוך השם יש בימינו רבים הבקיאים בדברים האלה, אמנם לא כל אחד יודע את זה, ויכול להיות אפילו תלמיד חכם שאינו מבין בזה, כי זהו מקצוע השייך לחכמת הנפש, שהיא חכמה עמוקה מאד, ויש אנשים שהם פחות תלמידי חכמים ומבינים מאד בחכמת הנפש, שיודעים איך להשתמש עם כל הכוחות של האדם בצורה המתאימה לו להיות צדיק יסוד עולם, ומי שרוצה יוכל למצוא מדריך ראוי לזה.

יש בימינו שפע של סייעתא דשמיא, כפי שלא ראו אף פעם, להצלחה בתורה ויראת שמים ומידות טובות, וכבר דורות רבים לא זכור שהייתה סייעתא דשמיא כזאת, בעזרת השם נזכה כולנו להצלחה רבה!

לעילוי נשמת
דוד בן אהרן זאב ז"ל
נלב"ע כ' ניסן תשל"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
- הונצח על ידי בנו הי"ו -